

Ledenbericht

4e jaargang, no. 4 - december 2018

Den Haag-Haaglanden
HUMANISTISCH
VERBOND

Van de redactie

Het eind van het jaar nadert en daarmee de neiging om terug te kijken. Het bestuur, direct aan het begin van 2018 versterkt door drie nieuwe bestuursleden, koos er voor om kwantiteit in te ruilen voor kwaliteit. Het gevolg was dat de Humanistische Café's weer nieuw leven werd ingeblazen en op een wat ander niveau worden ingestoken. We zitten daarmee, gezien ook het succes van de bijeenkomst met Yvonne Zonderop, in een stijgende lijn. Eveneens succesvol waren de Paideia/Art Nouveau-dag, de cursussen Thomas Mann en Mens zijn in de 21e eeuw, de Socrateslezing en de Midwinterviering waarmee we dit jaar afsloten.

Een andere ontwikkeling is dat het bestuur zich het komende jaar meer wil richten op inhoudelijke verdieping. Maatschappelijke ontwikkelingen zoals een opkomend populisme, bedreiging van de mensenrechten, de dominantie van het neoliberalisme, klimaatverandering en spiritualiteit vragen een antwoord van het humanisme. Het bestuur wil deze lijn vasthouden voor 2019. Het programma is in grote lijnen ingevuld. U vindt het jaaroverzicht in dit blad bij de Agenda.

Eind van het jaar meldde onze voorzitter, Henk Bakker, zeer tot onze spijt, dat hij zijn functie ter beschikking stelt. Mocht u be-

langstelling hebben of iemand kennen, het profiel kunt u opvragen bij de secretaris via inge.camfferman@humanistischverbondenhaag.nl.

Op 24 januari 2019 houden we de Algemene Ledenvergadering in De Haagsche Kluis. De agenda treft u hieronder aan. In januari worden de bijbehorende stukken verzonden. De ALV wordt afgesloten met een Nieuwjaarsborrel.

Het bestuur wenst haar leden en anderen fijne feestdagen en alle goeds voor 2019. En we hopen u op een van de activiteiten weer te zien.

UITNODIGING

Het bestuur van het Humanistisch Verbond afdeling
Den Haag-Haaglanden nodigt u uit voor de

Algemene Ledenvergadering op donderdag 24 januari 2019

aanvang 17.00 uur

locatie: De Haagsche Kluis - Tuinhuis, Plein 20, 2511 CS Den Haag

Agenda

1. Opening, vaststelling agenda en mededelingen
2. Jaarverslag 2018
3. Financiële verantwoording 2018
4. Bestuur
5. Begroting 2019
6. Jaarprogramma 2019
7. Rondvraag en sluiting.

Agenda en stukken worden in januari 2019 per e-mail verzonden.

De vergadering is *alleen toegankelijk voor leden* van het Humanistisch Verbond. *Aanmelden is verplicht* via: info@humanistischverbondenhaag.nl (uiterlijk t/m 16-01-2018).

Nieuwjaarsbijeenkomst

Aansluitend op de ALV vindt om 18.30 uur eveneens in het Tuinhuis van De Haagsche Kluis de Nieuwjaarsbijeenkomst plaats.

60 jaar Modern Beraad en De Vrijplaats

Op 23 november organiseerde De Vrijplaats een jubileumbijeenkomst naar aanleiding van het 60 jarig bestaan. De viering stond in het teken van de ontwikkelingen in verleden en heden van Modern Beraad, als voorloper van De Vrijplaats, en De Vrijplaats. Uitgenodigd waren relaties en organisaties van andere levensbeschouwelijke stromingen. Ook het Humanistisch Verbond was van de partij: Christa Compas, directeur van het landelijk bureau en een drietal bestuursleden van HV Den Haag-Haaglanden.

Marco Oostdijk, actief lid van De Vrijplaats, vertelde over het jubileumboek 'Pioniers, Bruggenbouwers en Zinzoekers', waaraan hij momenteel werkt en dat naar verwachting in het voorjaar van 2019 zal uitkomen. Laurens ten Kate, bijzonder hoogleraar Vrijzinnige Religie en Humanisme aan de Universiteit voor Humanistiek, ging in op de raakvlakken tussen de verschillende filosofische en religieuze stromingen.

Na de pauze werd aan verschillende dialogotafels levendig gediscussieerd over wat ons bindt en hoe we gezamenlijk een bijdrage kunnen leveren aan een betere wereld.

De Vrijplaats
humanistisch centrum voor zingeving

Socrateslezing Den Haag

Paul Scheffer over Mensenrechten

Autoritaire regimes zijn in opmars. Daardoor staat humaniteit lijnrecht tegenover de soevereiniteit van een staat. Wat betekent dat voor mensenrechten? Hoogleraar Europese studies en publicist Paul Scheffer ging in de Socrateslezing van het Humanistisch Verbond op 3 december aan de hand van de recente geschiedenis op zoek naar een antwoord. De lezing verscheen zaterdag 8 december in de NRC.

Macht zonder moraal is niet duurzaam

‘Na mijn reis naar Saoedi-Arabië vorig jaar met veel onderhandelingen heeft het Koninkrijk (Saoedi-Arabië, red.) zich bereid verklaard 450 miljard dollar te spenderen en te investeren in de Verenigde Staten. Het zal honderdduizenden banen scheppen, geweldige economische ontwikkeling opleveren en veel extra rijkdom voor de Verenigde Staten’. Paul Scheffer opent zijn lezing met een treffend citaat uit de reactie van president Trump op de moord op de kritische journalist Khashoggi.

Het is een unicum in de naoorlogse diplomatie van de Verenigde Staten, denkt Paul Scheffer. Een nieuwe illustratie van de doctrine ‘America First’. Maar de verklaring legt ook precies bloot hoe Amerika in dat geval economische belangen en machtspolitiek laat prevaleren boven mensenrechten. De worsteling met mensenrechten en machtspolitiek is niet nieuw, constateert Scheffer. We kunnen daar alleen vat op krijgen als we teruggaan in de recente geschiedenis. Scheffer deelt zijn betoog op in drie periodes.

Van Helsinki naar Berlijn (1975 – 1989)

De akkoorden van Helsinki legden de geopolitieke verhoudingen van die tijd vast. Het was een bipolaire wereld, de tijd van de Koude Oorlog. Aan de ene kant het Oostblok aan de andere kant Amerika en het ‘vrije Westen’. Dat betekende ook dat ontspanningspolitiek streed met mensenrechtspolitik. Henry Kissinger was in Amerika dé vertegenwoordiger van de ontspanningspolitiek, het machtsrealisme. In de woorden van een van zijn adviseurs:

‘An intervention of the United States in Eastern Europe is inconceivable. The best American strategy would be to help Soviet Russia consolidate its influence in that zone.’ “Die zorg voor internationale veiligheid was begrijpelijk. Maar daar volgde natuurlijk niet noodzakelijkerwijs uit dat het doel van de Amerikaanse politiek een stabilisering van de Russische invloedssfeer zou moeten zijn. Er was meer ruimte voor actieve mensenrechtendiplomatie dan toen vaak werd gedacht”, oordeelt Scheffer nu over deze pe-

Paul Scheffer is hoogleraar Europese studies

riode, die eindigt in Berlijn met de val van de Muur. Met die val ontspande Europa en een periode van hoop en optimisme ving aan.

Van Belgrado naar Bagdad (1990 en 2004)

De tijd na de val van het communisme loopt van Belgrado naar Bagdad. Een citaat van de Amerikaanse president Bush jr. over het Midden-Oosten kenmerkt deze periode: ‘Zestig jaar lang hebben de westerse landen excuses gevonden en zich neergelegd bij het gebrek aan vrijheid in het Midden-Oosten. Het heeft ons niet veiliger gemaakt, omdat uiteindelijk stabiliteit niet kan worden verkregen tegen de prijs van vrijheid.’

Een nieuwe doctrine deed zich gelden. Humanitaire interventie - strikt genomen de verdediging van mensenrechten met militaire middelen - gaf een nieuwe legitimatie. Wat niet voldoende werd gezien is dat humanitaire interventie uiteindelijk een vorm van oorlogsvoering is. Dat werd pijnlijk zichtbaar in Srebrenica. “Het was duidelijk dat de weg naar deze hel was geplaveid met goede voornemens. Het idee dat we mensenrechten konden gaan beschermen zonder te begrijpen dat we in een oorlog verzeild raakten, kon niet standhouden.”

Van Beijing naar Brasilia (2004 - 2018)

De weg van Beijing naar Brasilia toont ons een wereld die na de democratische vooruitgang in een autoritair vaarwater dreigt te raken. De mensenrechten staan op een nieuwe manier onder druk. Na de bipolaire wereld van de Koude Oorlog, kwam het unipolaire moment, dat de opmaat bleek naar een multipolaire wereld. De opkomst van nieuwe wereldmachten als China, India,

Brazilië leidt voor veel mensen aan ontsnapping aan de armoede. Dat is goed vanuit mensenrechtenperspectief. Dat maakt de wereld ook gelijkwaardiger. Maar er is ook iets anders aan de hand, met de terugtocht van de westerse wereld zijn ook de liberale democratieën verzwakt.

Freedom House meldt niet voor niets dat de burgerrechten en vrijheden wereldwijd achteruit gaan.

Conclusies

Paul Scheffer komt na deze analyse tot drie conclusie die uitgangspunt vormen voor het nagesprek met de zaal onder leiding van Natasja van de Berg.

1. We zien dat mensenrechtendiplomatie of economische sancties kunnen werken. De toetsstenen daarvoor zijn China en Saoedi-Arabië. We zien ook terugtrekkende bewegingen bij Europese regeringen, maar dat is niet juist. Regeringen moeten mensenrechten altijd aan de orde stellen. Ook burgers hebben een rol. Ze moeten zich ook uiten over mensenrechten. Zelfs Nederlandse schrijvers zijn soms bang zich uit te spreken voor de rechten van hun collega's.

2. Europa moet een voorbeeld zijn voor de rest van de wereld. De ‘zachte’ macht van Europese samenlevingen is belangrijk. Met relatieve gelijkheid, open steden, met redelijke stabiele rechtsstaten en een cultuur van onderzoek en vrije meningsvorming is ongeëvenaard. Dat noemt Scheffer de ‘verborgen vitaliteit’ van Europa, en daar hoort een actieve mensenrechtspolitik bij, soms met economische middelen. Scheffer roept ook op om zowel een mensenrechtspolitik als een veiligheidspolitiek vorm te geven hoe lastig dat ook is. Wat doen we met de Europese buitengrenzen?

3. En ten slotte moeten we zorgen dat economische en culturele openheid hand in hand gaan. Ook al gaat vooralsnog de liberalisering van de Chinese economie gepaard met onderdrukking. De technologische ontwikkeling wordt ingezet voor een controle van de bevolking. Maar macht zonder moraal is niet duurzaam. Humaniteit moet boven soevereiniteit gaan.

De lezing verscheen zaterdag 8 december in NRC. Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/12/07/mensenrechten-in-autoritaire-tijden-a3059907>.

Er is ook een videoverslag van de avond en het nagesprek onder leiding van Natasja van de Berg. Zie daartoe: <https://www.humanistischverbond.nl/nieuws/macht-zonder-moraal-is-niet-duurzaam>.

Mist het humanisme een inhoudelijk kader?

Waar Paul Scheffer in de Socrateslezing 2018 aangeeft dat de burgerrechten en vrijheden wereldwijd achteruit gaan, is Steven Pinker juist optimistisch over de universele vooruitgang op verschillende terreinen.

Volgens de Canadees Steven Pinker (cognitief psycholoog en hoogleraar) bieden de Verlichting, de rede en het humanisme een positief perspectief. Pinker redeneert als volgt: De Verlichting stelde de menselijke rede centraal en verlost ons van de knelende banden van godsdienst en tradities, en gaf ons een kritische, onderzoekende geest die de ontwikkeling van de wetenschap mogelijk maakte. De rede gaf ons ook de mogelijkheid tot rationeel denken, de humanistische ethiek en het kosmopolisme.

Wel stelt hij dat de Verlichting momenteel onder zware druk staat: het kosmopolisme verliest terrein aan een verlangen naar geborgenheid van de eigen groep, de eigen cultuur en de eigen tradities. Globalisering heeft geleid tot economische onzekerheid en toegenomen ongelijkheid, waardoor mensen zich terugtrekken.

Pinker zet vraagtekens bij de rationaliteit van mensen, maar denkt dat instituties ons wel verder kunnen brengen. Als voorbeel-

den noemt hij de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en de ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties. En stelt dat gemeenschappelijke menselijke belangen samen kunnen gaan met een nationale of religieuze identiteit.

Steven Pinker

Steven Arthur Pinker (Montreal, 18 september 1954) is een Canadees-Amerikaanse taalkundige, experimenteel psycholoog en schrijver van wetenschappelijke boeken voor een breed publiek. Hij is bekend om zijn ideeën op het gebied van de cognitiewetenschap.

In zijn laatste boek, *Enlightenment Now* (Pleidooi voor de Verlichting) (2018) pleit Pinker voor een herwaardering van het tijdperk van de Verlichting: wetenschappelijk verkregen kennis zou het uitgangspunt van het denken moeten zijn in plaats van het geloof, de traditie of een ideologie. De ratio dient, volgens hem, leidend te zijn om de staat van de mensheid en de vooruitgang in het juiste perspectief te plaatsen.

De beweging voorwaarts die de wereld de afgelopen eeuwen heeft gemaakt is zo normaal geworden dat het establishment onze verworvenheden niet meer verdedigt. In dit vacuüm springen extremistische krachten van links en rechts. Pinker wijst op het populisme en het religieuze fundamentalisme.

Aan de hand van harde cijfers en statistieken toont Pinker aan dat de meeste doemdenkers en onheilsprefeten ten onrechte het einde der tijden aankondigen.

Agenda 2019

Donderdag 24 januari
Algemene Ledenvergadering met afsluitende Nieuwjaarsborrel
17.00-19.30 uur

Donderdag 22 februari
Humanistisch Café Haaglanden
17.30-20.00 uur

Zaterdag 30 maart
Uitreiking Humanistische Prijs Haaglanden

Donderdag 25 april
Humanistisch Café Haaglanden
17.30-20.00 uur

Donderdag 2,9,16,23 mei
Collegereeks Islamitische kunst
14.00-16.00 uur, in Amadeus, Traviatastraat 25

Dinsdag 4, 11, 18 en 25 juni
Lezing Thomas Mann
10.30 tot 12.30 uur

Zaterdag 22 juni
Wereld Humanismedag - 100 jaar Algemeen Kiesrecht

Zaterdag 14 september
Paideia
Muzikale omwenteling rond 1900

Dinsdag 17 september
Prinsjesdagviering

Zondag 22 of 29 september
Peace in the Park

Zaterdag 5, 12, 19 oktober
Cursus Het Nieuwe Denken, Nieuwe vormen van levensbeschouwing rond de eeuwwisseling van 1900
Amadeus, Traviatastraat 25

Donderdag 28 november
Humanistisch Café Haaglanden
17.30-20.00 uur

Maandag 2 of 9 december
Socrateslezing

Zaterdag 21 december
Midwinterviering

De programmaonderdelen zijn onder voorbehoud. Nog niet alle tijden en locaties zijn ingevuld.

Religie bij het grof vuil gezet?

Levendige discussie bij Humanistisch Café in oktober

Hebben we onze godsdienst te snel bij het grofvuil gezet? Dat was het motto van het tweede Humanistisch Café dit jaar. Aanleiding was het in april verschenen boek van Yvonne

Zonderop over de verassende comeback van religie. De hernieuwde belangstelling voor het religieuze is volgens Zonderop gebaseerd op een viertal bevindingen:

1. Religie is voor veel mensen belangrijk (wereldwijd 80%), er bestaat geen serieuze concurrent als systeem voor zingeving.
2. Vooral in grote steden is de behoefte aan religie zichtbaar: migranten nemen hun eigen religies mee.
3. Religie spreekt bepaalde categorieën jongeren (weer) aan: toenemende orthodoxie in het Christendom, Jodendom en Islam. Er is behoefte aan een moreel kader.
4. Het Christendom heeft last van negatieve beeldvorming, zoals het misbruik in de RK-kerk. Toch vormen de christelijke waarden vanuit een cultureel christelijk perspectief een belangrijke basis voor onze democratische rechtstaat.

De kracht van religies wordt volgens Yvonne Zonderop ontleend aan drie belangrijke kenmerken: spiritualiteit (iets dat groter is dan jezelf), een verhaal (en de rol van taal daarin), rituelen en handelingen.

Hierop ontstond een stevige discussie. Het Humanisme kent geen rituelen en wordt door sommigen gezien als een 'koude, rationele en cognitieve beweging'. Anderen zijn wel overtuigd van de kracht van het eigen verhaal, maar bepleiten vernieuwing en herbronning. Veel aanwezigen zijn van mening dat we wel iets van andere stromingen kunnen leren. De suggestie dat zonder religie geen moraal zou bestaan werd breed en vurig bestreden.

Geconcludeerd werd dat het Humanisme meer aandacht zou moeten hebben voor vieringen en rituelen, zoals bij geboorte, dood en ziekte, en voor algemene vieringen zoals de midzomer- en midwinterviering.

Noot van de redactie: Bovenstaande tekst is ontleend aan het verslag van Marjan Duijm en Jan Kammeyer over het Humanistisch Café op 18 oktober jl.

Cursus Thomas Mann

Met zijn roman *Doctor Faustus* (1947) gaat Thomas Mann terug naar een in Duitsland welbekend verhaal uit de Europese literatuurgeschiedenis: **De Faustmythe. Hierin staan streven naar macht en kennis en het daarmee samenhangende duivelspact centraal.**

De roman gaat echter verder dan de mythe: het is ook een historische en maatschappelijke roman over Duitsland. Daarnaast is het een roman over muziek: complexe kunsttheoretische uitweidingen maken de romans soms ontoegankelijk. De maatschappijkritiek die Mann ons met dit werk aanreikt, is echter te waardevol om de roman vanwege zijn complexiteit links te laten liggen.

De ondertitel luidt: *Das Leben des Deutschen Tonsetzers Adrian Leverkühn, erzählt von einem Freunde*. Inderdaad, in de roman vertelt de burgerlijke humanist Serenus Zeitblom over het leven van de geniale componist Adrian Leverkühn.

Thomas Mann laat zijn verteller schrijven in de jaren '43-'45 waardoor de Tweede Wereldoorlog en de biografie van Leverkühn in de vertelling op fascinerende wijze aan elkaar gekoppeld zijn.

In 4 sessies op 4, 11, 18 en 25 juni - 10.30 tot 12.30 uur (locatie nog niet bekend) bespreken we olv Trixie Holsgens de gehele roman aan de hand van tekstfragmenten en achtergrondinformatie.

Thomas Mann aan het werk, ca. 1939

Cursus kunstgeschiedenis: Islamitische Kunst

Op de donderrdagen 2, 9, 16, 23 mei - 14.00-16.00 u organiseert het Humanistisch Verbond in Amadeus, Traviatastraat 25, een cursus Islamitische Kunst.

Docent: Drs. Krzysztof Dobrowolski-Onclin (1979), studeerde kunstgeschiedenis en Franse letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam, Paris IV-Sorbonne en de Jagiello ski University in Krakau.

Ingegaan zal worden op basiskennis over de islam

en het begin van de islamitische kunst, de middeleeuwen, kunst in de Maghreb en het Iberische schiereiland en islamitische architectuur in Turkije. Kosten: € 89,- per deelnemer voor 4 bijeenkomsten. Aanmelden: info@humanistischverbondenhaag.nl. Het bedrag ad € 89,- svp overmaken op NL97 TRIO 019 8435 363 t.n.v. HV Den Haag o.v.v. Cursus Islamitische Kunst 2019.

Colofon

Bestuur

Henk Bakker (voorzitter)
Inge Camfferman (secretaris)
Kees Overmeer (penningmeester)
Marjan Duijm (lid)
Heleen Jonker (lid)
Jan Kammeyer (lid)
Luc Meuwese (lid)

Secretariaat

Judith Mos

Adres: Postbus 8581, Kerketuinenweg 2-4,
2544 CV Den Haag

Telefoon: 06 - 573 70 445.

E-mail: info@humanistischverbondenhaag.nl

Website: www.humanistischverbondenhaag.nl

Redactie Ledenbericht

Inge Camfferman

Het Humanistisch Verbond, afdeling Den Haag-Haaglanden is een afdeling van het landelijk Humanistisch Verbond en werkt vanuit de statuten en het huishoudelijk reglement van het Humanistisch Verbond.

Vormgeving en druk

Pasmans Drukkerij, Den Haag

Oplage: 750 exemplaren

Het Ledenbericht verschijnt 4x per jaar